

ENGEL PÁL
SALGAI MIKLÓS

Eberhard Windecke mainzi polgár¹, akinek emlékirataiból a legtöbbet tudunk Luxemburgi Zsigmond uralkodásának utolsó három évtizedéről, általában nem érdeklődött a magyar belügyek iránt. A császárról kívánt írni, nem a királyról, és noha egy darabig Pozsonyban élt és ott házat is szerzett, Magyarország főleg abban az összefüggésben merült fel a számára, mint Zsigmond egyik országa és leggyakoribb tartózkodási helye. Nem szól bővebben még olyan személyekről, például Garai Miklós nádorról, a Pálóci-testvérekről vagy a népes Rozgonyi-rokonság tagjairól sem, akik pedig az uralkodó legszűkebb környezetét alkották és hosszú időn át legbefolyásosabb tanácsadói voltak nemcsak hazai, hanem gyakran német ügyekben is. Ezért legalábbis meglepő, hogy munkájába fontosnak tartotta beleszőni, ha nem is túl részletesen, egy viszonylag kevésbé ismert magyar úr, Salgai Miklós történetét. Művét olvasva mindenképpen az a benyomásunk támad, hogy az elbeszélte epizód a maga korában afféle szenzációszámba ment. Ha más nem, már ez is indokolja, hogy a kérdéses személyről megpróbáljunk a lehető legtöbbet megtudni.

Az említett helyen Windecke a következőket írja: „*Abban az időben, amikor 1424-et írtak, volt egy főúr Magyarországon, akit Schallaga Miklósnak hívtak. Ez egy hatalmas főúr volt, a nádorispánnak anyai részről unokaöccse, Frank [testvére]nek, Simonnak a fia. Volt nyolc jó vára, nagy vagyona, és kétezer lóval tartozott a királynak szolgálni. Mármost ez a Salgai Miklós megölette apai unokatestvérét, Kónyafi Frank fiát, emellett fosztogatott, az emberektől elvette, ami az övék, és sok gonoszságot művelt a magyarországi törvények ellen, úgyhogy egyre-másra érkeztek ellene a panaszkodók a római királyhoz. A király erre törvény elé idéztette és el is íteltette. Nem állhatta ugyanis, ha országában bárki bármit elvesz másától. (...) Salgait tehát fej- és jószágvesztésre ítélték, ő pedig elmenekült az országból, hátrahagyva várait, földjeit és népeit. A király ekkor megfosztotta őt valamennyi várától és birtokától, és az egyik várát lerombolta. Ez királyi vár volt, és egymás fölött tizenhat terem (gewelbe) volt benne. Így űzték el tehát Salgait. A király ugyanebben az időben társaskáptalant alapított Buda városában, a Zsidó utcai új kápolnában Isten és Szent Zsigmond tiszteletére, és nagyobb részt neki adta Salgai javait.*”²

Windecke tudósítása a magyar történelem közül először Wertner Mór érdeklődését keltette fel, „Schallaga” kilétét ő állapította meg.³ Később a Szent Zsigmond-prépostság alapítása kapcsán Gárdonyi Albert és az ő nyomán Kumorovitz Bernát foglalkozott vele, de a személyről oly keveset lehetett akkor tudni, hogy mindketten kétségbe vonták Windecke 1424-es dátumának helyességét, mert Salgainak csak egy 1435. évi peréről volt tudomásuk.⁴

¹ Mályusz Elemér: Zsigmond király uralma Magyarországon. Bp., 1984. 177–179.

² Eberhart Windeckes Denkwürdigkeiten zur Geschichte des Zeitalters Kaiser Sigmunds. Hrsg. Wilh. Altmann. Berlin, 1893. 178.

³ Wertner Mór: Családtörténelmi kalázas. (Turul 31. (1913) 75–76.); németül: Eberhard Windecke und die ungarischen Namen. (Ungarische Rundschau 2 (1913) 380.)

⁴ Gárdonyi Albert: Középkori prépostságok a főváros területén. (Történetírás 2 (1938) 182.); Kumorovitz L. Bernát: A budai várkápolna és a Szt. Zsigmond-prépostság történetéhez. (Tanulmányok Budapest múltjából XV. (1963) 110.)

„Schallaga” a magyar forrásokban Szécsényi Miklós és Salgói Miklós néven szerepel. Családjának legtöbb tagja megérdemelne egy-egy kisebb tanulmányt, kezdve alapítóján, a Kacsics nemzetségből származó Farkas ispán fián, Tamáson, aki jól ismert személye a magyar történelemnek mint erdélyi vajda (1321–42), országbíró (1349–54) és az Anjou-ház egyik fő támasza. Köztudott, hogy a Károly-kori konszolidáció idején gátlástalan mohósággal az ország egyik legnagyobb főúri vagyonát sikerült megalapítania. Egyik fia, Kónya, aki fiúsított felesége, Haschendorfer Erzsébet kezével maga is jelentős jószágokat szerzett (1347), horvát bánként halt meg 1367-ben, a másik, Mihály (+ 1377) váci, majd egri püspök lett.⁵ A családi vagyont Kónya bán fiai, Frank és Simon örökölték, majd a századvég hatalmi harcaiban sikerült jelentősen megnövelniük. Frank még Lajos alatt kezdte meg karrierjét mint vasi és soproni ispán (1374–79), az Anjou-ház kihalását követő zavarokban a Garai-párttal működött együtt, öccse, Simon éppenséggel a nádor egyik leányát vette nőül. Frank tagja volt a Zsigmondot trónra emelő bárói ligának, és a szétkapkodott királyi birtokállományból többek közt a terjedelmes tapolcsányi (Nyitra m.) váruadalmat hasította ki magának, míg Simon 1388-ban a börsönyi Salgó királyi várat és 8 faluból álló tartozékait vásárolta meg. Számos fontos ispáni tisztt betöltése után Frank kincstartó (1392–93), erdélyi vajda (1393–95) és végül haláláig országbíró (1397–1408) volt, Simon pedig rövid időre székely ispán (1390–91) és szintén országbíró (1395). 1401-ben vezető szerepet játszott Zsigmond letartóztatásában, és a királyi tanács őt tette meg erdélyi vajdának a leváltott Stibor helyett. Ezután azonban bölcsen köpönyeget fordított, és helyesen mérve fel az erőviszonyokat, a király pártjához csatlakozott. Jutalmul 1402 elején ajtónállómester (udvarmester) lett, és a következő év nyarán már nagy buzgalommal vett részt a bárók felkelésének elfojtásában. Jutalma abban állt, hogy korábbi botlására fátylat borítottak, sőt Zsigmond 1408-ban érdemesnek találta arra is, hogy a Sárkányos Társaság alapító tagjai közé fogadja. Udvarmesteri tisztségétől nyomban ezután meg kellett válnia, de mint volt báró továbbra is, haláláig tagja maradt a királyi tanácsnak.⁶

A két Szécsényi-fivér, amennyire megítélhető, a legteljesebb egyetértésben igazgatta az örökölt családi vagyont, de Simon, közeledni érezvén halálát, szükségesnek látta, hogy a békés jövő érdekében megosztózzék unokaöccsével, Lászlóval, Frank egyetlen fiával és örökösével. Az esemény súlyát mutatja, hogy lebonyolítására Rozgonyi Simon országbíró személyesen szállt ki a közelbe, a Damásd királyi várhoz tartozó Hont megyei Letkésre.⁷ 1411. december 9-én itt foglalták írásba a megállapodást, amely szerint a birtokokat lényegében megfelezték.⁸ Kimondták, hogy a család hat vára közül Salgó, amelyet Simon szerzett, egyedül őt és örököseit illeti, Tapolcsány, Frank vajda öröksége pedig egyedül Lászlót. A többi négyből a Gömör megyei Ajnácskő Simonnak, a nógrádi Hollókök Lászlónak jutott, ezek azonban olyképpen, hogy tartozékaikat megfelezték. A szintén nógrádi Somoskót és a Gyöngyös melletti Bene várat közös birtoknak hagyták, kikötve, hogy mindkét fél köteles várnagyot tartani bennük. Testvériesen megállapodtak egyéb magyarországi birtokaik (Pata azaz Gyöngyöspata, a Hont megyei Prencsfalu és Zsibritfalva) sorsáról is. Terjedelmes erdélyi javaikról (Sárpaták, Teke, Nagysajó, Zsidve, Bolkács tartozékaikkal) ekkor nem intézkedtek, de későbbi adatokból kitűnik, hogy azokat is két egyenlő részre osztották.

A Szécsényi-vagyon, mint a felsorolásból is kitűnik, egyike volt a legtekintélyesebbeknek az akkori Magyarországon, és ha a távoli erdélyi jószágokat nem tekintjük, meglehető-

⁵ Bertényi Iván: Az országbírói intézmény története a XIV. században. Bp., 1976. 108–110; a családról Kis Bálint: Erdély régi családai. (Turul 29. (1911) 95–103.)

⁶ Engel Pál: Királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmond-korban. Bp., 1977. 33, 43, 146, 160; *Mályusz*: i. m. 49–51.

⁷ Damásd, legalább is 1403/05-ben, Simon szolgálati birtoka volt (Zsigmondkori oklevéltár. Összeáll. Mályusz Elemér. Bp., 1951–58. (továbbiakban: Zs.) II. 2706., 3776. sz.)

⁸ Magyar Országos Levéltár, Mohács előtti gyűjtemény (továbbiakban: Dl.) 9845.

sen koncentráltan terült el Nógrád, Heves, Gömör, Kis- és Nagy-Hont megyékben. Összesen mintegy 90 helységet foglalt magába, és olyan jelentős mezővárosok alkották a részét, mint Szécsény, Gyöngyös, Rimaszombat vagy a Nyitra folyó melletti Nagytapolcsány. Ilyenformán főúri méretűnek számított még az a fele része is, amelyet 1412 januárban, az osztály után alig egy hónappal Simon egyetlen fia, Miklós örökölt.⁹

Szécsényi Miklós, akit börszönyi váráról kezdettől fogva Salgóinak is neveztek¹⁰, csak 1407-ben fordul elő először apja egyik jogügyletében¹¹, de mint látni fogjuk, nyilván jóval idősebb volt, és születése legkésőbb az 1390-es évek elejére tehető. Társadalmi helyzete összhangban állt vagyoni állapotával, mert Garai Miklós nádor (+ 1433), a korszak legbefolyásosabb politikusa a tulajdon nagybátyja volt, egyik nagynénjének a Sárkányos-báró Szécsi Miklós tárnokmester (+ 1429) volt a férje, a másikkal a leggazdagabb horvát főúr, Frangepán Miklós, a majdani horvát bán (+ 1432). Végső soron magával a királlyal is atyafiságban állt, hiszen nagynénje, a nádorné Cillei Anna Borbála királynénak volt a húga.¹² Miklósnak magának egyetlen, Dorottya nevű nővéréről tudunk, aki Losonci László szlavón bán fiához, Zsigmond szörényi kapitányhoz (+ 1434) ment nőül, és 1418-ban pert indított testvére ellen a Salgó várából mint vásárolt birtokból neki járó örökrész és a többi javakból esedékes leánynegyed kiadásáért. Dorottya azonban már 1419-ben meghalt, a per kiskorú fiára, Losonci Lászlóra szállt, és még 1422 őszén is folyt, amikor a nádor Salgait okleveleinek bemutatására utasította.¹³

A fiatalember tekintélyét alkalmasint gyarapította, hogy időközben ő lett az ura az egész Szécsényi-vagyonnak. Unokatestvére, Frank fia László, aki nála pár évvel idősebb lehetett ugyan, de aligha múlt még harminc, 1413 januárban váratlanul meghalt, és végrendeletében Miklóst tette meg általános örökösévé, oltalmába ajánlva özvegyét, Szécsi Annát és hajadon hűgát, Dorotttyát.¹⁴ Gyermekeiről nem tesz említést, tehát, mint látszik, abban a hiszemben halt meg, hogy utódot nem hagyott hátra. Ezért azt kell feltételeznünk, hogy László nevű fia, akit 1414-től kezdve emlegetnek¹⁵, utószülöttként jött a világra. A kisleány nagybátyja védőszárnyai alatt cseperedett fel, és önállóan csak 1421-től szerepel.¹⁶

Mi sem volt természetesebb, mint hogy a befolyásos rokonokkal rendelkező, vagyonos és előkelő Salgaira fényes karrier vár, és ennek színhelye az udvar lesz. A következő évtizedben többször találkozunk is vele Zsigmond környezetében. 1414. augusztusban még itthon volt saját birtokain¹⁷, de valószínű, hogy ezután elkísérte a királyt nyugat-európai útjára, vagy legalábbis meglátogatta Konstanzban, ahogyan más előkelők is tették. Elképzelhető, hogy ő rejtőzködik ama „Nicolaus Laschago von der Loben” név mögött, akit a névjegyzé-

⁹ 1412. jan. 29. Simon nemrég történt halálát említik: Dl. 87956.

¹⁰ 1412: Magyar Országos Levéltár, Diplomatikai fényképgyűjtemény (továbbiakban: DF) 274419. 1422-ben Nicolaus Salgoy dictus (Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. Bd. 1–7. Von F. Zimmermann et al. Hermannstadt, 1892–1991. (továbbiakban: ZW.) IV. 160). Ő maga saját kiadványaiban azonban Szécsényinek nevezi magát (1413: DF 207781; 1414: Dl. 96866).

¹¹ Zs. II. 5820.

¹² Vö. Wertner Mór: A Garaiak. Századok 31 (1897) 903–938.

¹³ Garai 1422. évi ítéletlevelei alapján: DF 249199 és Erdődy lt. 96–26–15 (Magyar Országos Levéltár, Mohács előtti gyűjtemény, segédletek, Iványi Béla regesztái).

¹⁴ Az Ipoly melletti Balog faluban jan. 13-án kelt, több szempontból is érdekes végrendelet a sági konvent ápr. 9-i átírásának 1422. febr. 11-i újabb átírásában maradt ránk (DF 266765). Szécsi Anna Miklós tárnokmester testvérenek, „Herceg” Péternek volt a leánya, és hamarosan Perényi Péter országbíróhoz (+ 1423) ment nőül. (Reiszig Ede: A felsőlendvai Széchy-család. (Turul 56 [1943] 73.)

¹⁵ DF 236080.

¹⁶ Dl. 11088.

¹⁷ Szécsényben ad ki oklevelet: Dl. 96866.

kek Berekszői Hagymás László (*Haidmatz von Latznouw alias Preschgo*) után sorolnak fel a Konstanzban megforduló magyar urak között.¹⁸ Biztos, hogy 1420–21-ben részt vett Zsigmond első huszita hadjáratán, és ott szerzett érdemeiért jutalmul 1421. április 18-án a morvaországi Hradistyében címeradományban részesült.¹⁹ 1423. márciusban a Szepeességbe, Késmárkra kísértte el a királyt, a nevét ott találjuk — igaz, utolsóként — ama 16 egyházi és világi úr között, akik március 19-én menlevelet állítottak ki Ulászló lengyel király követei részére.²⁰

Ezután kevéssel következett be az a katasztrófa, amelyről, némileg kiszínezve, Windecke is megemlékezik, s amely Salgai egész pályafutását derékba törte. Az események minden részletét ma már nem tudjuk felidézni, mert a legfontosabb forrás, maga az ítélet szövege nem maradt ránk. A fennmaradt szórványadatok azonban ennek ellenére elég jó képet adnak arról, hogy mi is történt valójában.

Legkorábbi adatunk Zsigmond 1424. augusztus 19-én Tatán kelt oklevele, amellyel Nagyszében városnak adományozta többek között a Küküllő megyei Bolkács és Zsidve birtokok részeit. Ezek, mint írja, Salgai „*gonosz túlkapásai és bűnös cselekedetei folytán*” háramlottak királyi kézre.²¹ Albert király 16 évvel később, 1439. jún. 15-i oklevelében, a Pálóciaknak adta az ekkor már néhai Salgai egykori birtokát képező Ajnácskő királyi várat, elbeszélve, hogy öt Hont és Nógrád megyéknek Garai nádor által tartott közgyűlése *hamispénzverésért* várai és birtokai elvesztésére ítélte s így azok Albert elődjére, Zsigmondra szálltak.²² Kissé részletesebb Albertnek egy másik, 1439. jún. 22-én kelt adománylevele, amellyel visszaadta Szécsényi Lászlónak a Nógrád megyei Szécsény, Almás és Sztracin birtokok felét. Ezek, mint megtudjuk, szintén a néhai Salgai Miklóse voltak, akit Garai nádor Nógrád és Hont megyék közgyűlésén *nomine cursoris et delatoris falsarum monetarum* leleplezett, és e szörnyű bűnéért, amelyért halállal kellett volna lakolnia, Zsigmond a főpapok és bárók tanácsából összes váraitól, városaitól és falvaitól megfosztotta és így azok királyi kézre kerültek.²³ A fenti adatokat, ha egyáltalán szükséges, megerősíti Pálóci László országbíró 1456. évi kiadványa, amellyel familiárisának, Jánoki Lászlónak ajándékozta a Nógrád megyei Szentlőrincet, megemlítve, hogy egykor a hamispénzverő Salgaié volt,²⁴ továbbá Mátyás 1467. ápr. 18-i oklevele, amely szerint Sós-kút és más Pest megyei birtokok a hamispénzverésért proskribált néhai Salgai jószágai voltak.²⁵

Világos tehát, hogy Salgait, bármi volt is a vád ellene, nem általában „*gonosztetteiért*”, hanem egyetlen főbenjáró bűnéért, hamispénzverésért ítélték el. A kérdéses közgyűlést, amelyen ez történt, 1423. november 3-án nyitotta meg Garai Miklós nádor Gyarmaton, a mai Balassagyarmaton.²⁶ Itt Pálóci György, az új esztergomi érsek panaszt tett Salgai Salgó

¹⁸ Ulrichs von Richental Chronik des Constanzer Concils 1414 bis 1418. Hrsg. M. R. Buck. Stuttgart, 1882. 199; vö. *Mansi: Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*. Tom. 28. Venetiis, 1785. col. 643, ebben Hudinietz von Lznaw, alias Prexo Ungarus, Nicolaus, Laschga von der Lauben, Ungari. A Loben/Lauben melléknevet azonban nem tudom magyarázni.

¹⁹ Mályusz Elemér kézíratos regesztája az Országos Levéltár régi fényképgyűjteményének egyik „kisalaku fényképéről”. A fenti dátum alapján ma nem található a DF-ben.

²⁰ *Óváry Lipót: A Magyar Tudományos Akadémia történelmi bizottságának oklevél-másolatai*. 1–3. köt. Bp., 1890–1901. I. 93, nr. 300. A névsor végén, Salgai előtt Homonnai [Druget] Zsigmond és Bebek Detre nádor fia Miklós szerepel.

²¹ *exigentibus facinorosis excessibus et criminosis demeritis notoriisque et digne damnandis proscriptionibus eiusdem*, ZW. IV. 219.

²² DI. 71963.

²³ DI. 13405 (1484. évi átírás).

²⁴ DI. 50299.

²⁵ *per notam proscriptionis, quam idem ratione cusionis falsarum monetarum fuerat innodatus* (A Héderváry család oklevéltára. Közlik *br. Radvánszky Béla és Závodszy Levente*. I–II. köt. Bp., 1909–1922. (továbbiakban: Héderváry) I. 324).

²⁶ Itt kelt oklevelek: DI. 43570–2.

vári várnagyának, illetve szentlőrinci és csesztvei (Nógrád m.) népeinek hatalmaskodása ellen²⁷, továbbá felpanaszolta, hogy ugyanő Hugyag érseki birtokból 40 holdat elfoglalt Almás nevű birtokához, és ezt most Tornai Besenyő Pál, *Salgai birtokainak occupatora* nevében ennek officialisa is megismételte.²⁸ Ebből megtudjuk, hogy a közgyűlésen hozott ítéletet nyomban a gyűlés alatt, november elején foganatosították. Özdoegi Besenyő Pál, akit 1409-ben kapott birtokáról, Torna váráról is neveztek, jól ismert szereplője a kornak: horvát és szlavón bán (1402—06), a Sárkányos Társaság alapító tagja és Zsigmond bizalmasa volt. 1433 körül történt haláláig sűrűn emlegetik az országnagyok között, és amolyan „kormánybiztosként” gyakran teljesített különleges királyi megbízásokat. Pontosan a megfelelő személy volt tehát arra, hogy végrehajtsa olyan fontos műveletet, mint a Salgai-vagyon lefoglalása.

Melyek voltak azok a birtokok, amelyekre a korona rátette ekkor a kezét? Felsorolásukkal nem rendelkezünk, de a lista viszonylag pontosan megállapítható:

Ajnácskő vár (Gömör m.) 1424-ben már a királyé, akit várnagya, Berzevici Pohárnok István képviselt.²⁹ 1425-től 1437-ig Borbála királyné zálogbirtoka. 1439-ben, amikor Albert király a Pálóciknak adta, 21 Gömör, Hont és Heves megyei falut számítottak hozzá egészen vagy félig³⁰, emellett tartozékának tekinthető Rimaszombat mezőváros fele, amelyet Albert 1439-ben mint a birtok királyi részét (*portionem uputa nostram*) Szécsényi Lászlónak adott zálogba³¹, továbbá Török és Szabadfalu (Kis-Hont m.), amelyek Berzevicinél maradtak zálogban.³² A későbbi birtokállapotból kiderül, hogy mindezek az eredeti — az 1411. évi birtokosztály előtti — Szécsényi-uradalom felét képezték. Rimaszombat másik fele ugyanis a hozzá tartozó kis-honti falvakkal mindvégig Szécsényi László kezén maradt.³³

Bene vár (Heves m.) 1424-ben Ajnácskövel és a vár alatti Gyöngyössel együtt szintén Berzevici Pohárnok István királyi várnagy kezén tűnik fel.³⁴ Egykori uradalmát 1435-ben ismerjük meg, Zsigmond ekkor a Rozgonyiaknak zálogosította el 4100 ft értékben Gyöngyös és Szászberek felét, Bene és Halász falvakat és Gyenda pusztát, miután Berzevicitől kiváltotta őket.³⁵ 1438-ban, amikor a Rozgonyiak adományt szereztek e birtokokra, Zsadányt (Tarnasadány) is közéjük számították. Mivel Bene 1435-ben már csak birtok, s még csak nem is említik, hogy pár éve még vára volt, nyilvánvaló, hogy a király időközben lerontatta. Gyöngyös és Szászberek másik fele, akárcsak Rimaszombaté, Szécsényi-birtok maradt.³⁶

Salgó vár (Hont m.) utóljára 1423-ban szerepel, mint Salgai birtoka, aki ekkor várnagyot is tartott benne.³⁷ Mivel erről a várról nevezték, kétségtelen, hogy ez volt a székhelye vagy legalább is a kedvenc rezidenciája. Amikor legközelebb említik, már romokban találjuk, ezért rá vonatkoztatható Windecke fenti elbeszélése, amely szerint a király az elítélt

²⁷ DF 248335, 248235.

²⁸ occupator bonorum dicti Nicolai de Salgo, DF 248236. A Szécsény határában NY-ra feküdt Farkasalmás helységről van szó.

²⁹ Dl. 11560.

³⁰ Dl. 71963. Közülük Salgainak Szelcén és Szinóbányán 1414-ben (Dl. 96866), Pétervásárán 1419-ben (Dl. 26589) officialisa volt, ugyanekkor kövesdi (Erdőkövesd) jobbágyait is említik.

³¹ Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli losonczy Bánffy család történetéhez. Szerk. *Varjú Elemér, Iványi Béla*. 1—2. köt. Bp., 1908—1928. (továbbiakban: Bánffy) I. 624. A király nem tett említést arról, hogy valaha Szécsényi-birtok volt.

³² 1334-től a Szécsényieké (*Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. 1—3. köt. Bp., 1963—1987. III. 273), 1394-ben Simon itt ad ki oklevelet (Dl. 97877). Berzevici zálogbirtoka 1434: Dl. 90391; 1437: *Engel Pál: Királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmond-korban*. Bp., 1977. 200.; 1439: Dl. 68986.

³³ 1460: Dl. 15444.

³⁴ Dl. 11560, vö. Dl. 12290 (keltezetlen, 1424-re datálható levél Bene vár tárgyában).

³⁵ Dl. 12725.

³⁶ 1455: Dl. 14943.

³⁷ DF 248335.

egyik várát leromboltatta. Windecke úgy tudta, hogy jelentős vár volt „tizenhat teremmel”, és valószínű, hogy maga Salgai is építkezett rajta. A mai csekély romokból mindez nem íté-
hető meg, a rombolást minden jel szerint alaposan végezték el. A várhoz számított kilenc fa-
lut (Jenő [Diósjenő], Szokolya, Perőcsény, Pásztó, Szakállos, Mikola, Lontó, Orzsány, Za-
laba) hiánytalanul 1437-ben nevezik meg³⁸, de részben már 1422-ben (ötöt) és 1423-ban
(nyolcat) is említik őket Salgai birtokaként.³⁹ Közülük Szakalya és Mikola (Vámosmikola)
vámhelyeket 1429-ben Pálóci Máté országbíró kezén találjuk, amiből következik, hogy ek-
koriban ő volt valamilyen címen az uradalom birtokosa.⁴⁰ 1435-ben már Losonci László
tartotta kezén Jenő, Szakalya és Perőcsény falvakat tartozékaikkal „és a Salgó vár tartozé-
kain (in pertinentiis castris Salgo) levő más falvakkal” együtt. A király ekkor birtokcsere út-
ján megszerezte tőle az uradalmat, és helyettük Salgai volt erdélyi birtokait engedte át.⁴¹
Úgy látszik, hogy Losonci a lerombolt vár tartozékait anyja, Szécsényi Dorottya öröksége
és leánynegyede fejében kapta meg a királytól valamikor 1429 után. Zsigmond, miután
visszacserélte, 1437-ben Lévai Cseh Péternek zálogosította el⁴², ezóta a kilenc — később
nyolc — falu a 19. századig a lévai uradalom részét képezte.

Szécsény mezőváros (Nógrád m.) és tartozékai: Almás és Sztracin felét, mint említet-
tük, 1439-ben Albert adta vissza Szécsényi Lászlónak. Az uradalom többi falva a jelek szer-
int nem esett elközbzás alá.

Nagycsalomja helység (Hont m.) 1374-től ismert Szécsényi-birtokként. Szentlőrinc,
Szügy és Riba falvakkal 1439-ben Erzsébet királyné kapta meg férjétől, mint Borbála ki-
rályné egykori birtokát.⁴³ 1420-ban még Salgai és gyámoltjáié, Szécsényi Lászlóé,
1423-ban Szentlőrinc és Csesztve (Nógrád m.) szerepel Salgai birtokaként.⁴⁴ Szentlőrinc
utóbb Pálóci Lászlóé lett, aki 1456-ban mint Salgai egykori birtokát ajándékozta el familiá-
risának, Jánoki (Vajdai) Lászlónak.⁴⁵

Szeli (Alsószeli) helység (Pozsony m.) vámmal és officialissal. 1313 óta volt a családé.
1413-ban Salgaié.⁴⁶ 1438-ban Albert Bazini Györgynek adta.⁴⁷

Csuda helység (Bars m.) fele. A birtok Génnnyel és Csattával együtt 1386-tól volt a csa-
ládé. Mivel 1435-ben csak a fele volt Szécsényi Lászlóé⁴⁸, fel kell tennünk, hogy a másik
fele Salgai vagyónához tartozott.

Sóskút egész birtok, Káposztásmegyér és Százhalom fele Érd és Berki részeivel együtt
szintén Salgai-jószág volt, és közülük Káposztásmegyert 1426-ban királyi kézen találjuk.⁴⁹
Mint 1467-ben megtudjuk, a felsorolt javakat Zsigmond 6000 aranyért eladta egy bizonyos
Günther Stossnak.⁵⁰ Káposztásmegyér másik fele Szécsényi Lászlóé volt 1460-ban.⁵¹

Az erdélyi birtokok, összesen 21 helységben: *Teke* fele (Kolozs m.), *Nagysajó* fele (Do-
boka m.) és *Sárpatak* fele (Torda m.) tartozékaikkal, *Zsidve és Bolkács* fele (Küküllő m.),
Lándor, Hejőd és Acintos fele (Fehér m.). Az itteni Szécsényi-uradalmakból Salgait illető

³⁸ 1422: Erdődy lt. i. h.; 1437: Dl. 65884.

³⁹ 1422: DF 249199; 1423: DF 248335.

⁴⁰ DF 248622.

⁴¹ Bánffy I. 604.

⁴² Dl. 65884, 11524, 88127.

⁴³ *Teleki József gróf: Hunyadiak kora Magyarországon.* 1—12. köt. Pest, 1852—1863. X. 47—49.

⁴⁴ 1420: Dl. 69395; 1423: DF 248235.

⁴⁵ Dl. 50299.

⁴⁶ 1313: Anjoukori okmánytár. Szerk. Nagy Imre et al. 1—7. köt. Bp., 1878—1920. I. 289; 1407: Zs. II. 5820; 1413: DF 207781.

⁴⁷ Dl. 13175.

⁴⁸ 1386: DF Seilern lt. III—119; 1435: Dl. 12934.

⁴⁹ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Cura et studio Georgii Fejér. Tom. I—XI. Budae, 1829—1844. (továbbiakban: F.) X/6. 842.

⁵⁰ Héderváry I. 323—4.

⁵¹ Dl. 15444.

fele részt Zsigmond szintén kisajátította, és a Kusalyi Jakcsoknak zálogosította el. 1435-ben visszaváltotta tőlük (valószínűleg a radnai kerületért cserében), és Losonci Lászlónak engedte át a salgói uradalom és Zaránd megyei birtokok (Csucs, Meszt) helyett. 1439-ben, amikor László magvaszakadtával visszaszálltak a koronára, Albert az elhunyt unokatestvéreinek, Losonci Dénes fiainak adta zálogba őket, és tőlük utóbb Hunyadi János szerezte meg a legtöbbet.⁵²

A tekintélyes földvagyonot öt budai ház egészítette ki, kettő a várban és három a külvárosokban.⁵³

A nádori közgyűlésen kimondott ítélet ellen Salgai, úgy látszik, a király személyes jelenlétéhez fellebbezett. Valóban ellenkezett volna a szokásokkal, hogy az ország egyik első mágnásának sorsáról Nógrád és Hont megye nemesi közönsége döntsön. Windecke is úgy tudta, hogy a perben végső fokon Zsigmond személyesen hozott ítéletet főpapjaival és báróival, és ugyanerről tudat bennünket Albert idézett 1439. évi adománylevele. A fellebbviteli tárgyalásra, amelyen helyben hagyták a közgyűlés ítéletét, és kimondták a Szécsényi-vagyon fele részének elkobzását, úgy látszik, 1424 tavaszán vagy nyarán került sor, mindenestre augusztus 19-e előtt, amikor a király már adományt tett az elkobzott jószágokból.⁵⁴ Valószínűleg a perrel kapcsolatban írta át Garai nádor Salgai unokatestvére, Szécsényi László részére Budán 1424. jún. 9-én Nagy Lajosnak azt az 1353. évi privilégiumát, amellyel déd- illetve nagyapjuk, Kónya feleségét fiúsította atyja, Haschendorfer Wulfing birtokaiban.⁵⁵ Az 1446-ban elítélt Zomlini Gábor deák vallomásából tudjuk, hogy egyik hamisítványát Szécsényi László részére gyártotta, amely szerint Zsigmond abban a kiváltságban részesítette elődeit (feltehetően Frankról és Simonról volt szó), hogy egyikük birtokai sem kobozhatók el hűtlenség címén, hanem ilyen esetben a másik ágra szállnak.⁵⁶ Nyilvánvaló, hogy az oklevéllel Szécsényi a királyi törvényszék ítéletét szándékozott megtámadni, annak azonban nincs nyoma, hogy tényleg felhasználta volna.

Az uralkodó olyan fontosságot tulajdonított az ügynek, hogy maga is megtekintette az elkobzásra ítélt jószágokat. Miután 1424 március közepén Krakóban az esküvőjét tartó lengyel király vendége volt, ahol csatlakozott hozzá Erik, a kalmari unió — Dánia, Norvégia és Svédország — királya, visszatérve április 5–7. között Diósgyőrött találjuk.⁵⁷ Innen elindulva olyan útvonalat választott, amely máskor nem fordul elő a magyar királyok itineráriumában: Dédes várát és a Gömör megyei Szentsimont érintve (ápr. 9.) Szécsényben szállt meg (ápr. 11–12.), amit nem lehet nem kapcsolatba hozni Salgai folyamatban levő perével.⁵⁸ Mivel innen nem Budának vagy Visegrádnak vette az útját, hanem — ismét szokatlan módon — Esztergomnak (ápr. 14.), nem lehetetlen, hogy azért választotta ezt az utat, hogy a pusztulásra ítélt Salgó várat is megismerje. Esztergomból Székesfehérvárra ment, ahol legalább tíz napig időzött (ápr. 16–25.).⁵⁹ Végül Csepelt (ápr. 28.) útba ejtve Visegrádra ment (máj. 9–22.), és ezt követően két hónapot Budán töltött (máj. 24.—júl. 14.).⁶⁰ Itt Eriken kívül vendégül látta VIII. János bizánci császárt is, aki Windecke szerint nyolc hetet töltött a magyar udvarban és részt vett az úrnapi (jún. 22.) körmeneten.⁶¹ Az ítélethozatalra a legvalószínűbben budai időzése alatt került sor.

⁵² 1435: Bánffy I. 604; 1439: uo. 626; 1443: uo. 647.

⁵³ Ld. alább.

⁵⁴ ZW. IV. 217–220.

⁵⁵ Dl. 3941.

⁵⁶ Werbőczy István Hármaskönyve. Bp. 1897. 271 (pars II., tit. 14., 75. §.)

⁵⁷ Dl. 73289 és Wilhelm Altmann: Regesta imperii XI. Die Urkunden Kaiser Sigmunds (1410–1437). Innsbruck, 1986–1900. [alább: Altmann] Nr. 5833. (Ez utóbbinak kelte márc. 31., ekkor azonban a király még Lőcsén volt. A dátumban ante helyett valószínűleg post értendő.)

⁵⁸ Dl. 38983, DF 284076 Dl. 43589–90.

⁵⁹ Altmann 5836; DF Erdődy vépi lt. 70–3223; Z. VIII. 148, reg.

⁶⁰ Dl. 11974, 100430; Altmann 5837–5910.

⁶¹ *Moravcsik Gyula*: Bizánci császárok és követeik Budán. (Századok 95 (1961) 842–43.)

Az ítélet után Salgai a szó szoros értelmében földönfutó lett. Minden vagyonát elvesztette, azaz nem maradt egyetlen birtoka sem, ahol meghúzhatta volna magát. Mint utóbb megtudjuk, egyik nagybátyja, Garai János fogadta be, az ő halála után pedig az özvegy, Hedvig mazóviai hercegnő vendégszeretetéét élvezte. Ifjú rokona, Szécsényi László is kitarított mellette, sőt megpróbálta újból birtokhoz juttatni. Anyai részről örökölt jószágát, a Zala megyei Hegyesd várat akarta átjátszani a kezére zálog címén, de Rozgonyi Simon veszprémi püspök, aki már előbb maga is szemet vetett az uradalomra, testvérei útján feljelentette a királynál. Zsigmond, aki ekkor már évek óta külföldön tartózkodott, 1433. szept. 25-én a bázeli zsinatra utaztában Mantuából utasította szigorú levélben Szécsényit, hogy az ügyletet ne merje végrehajtani, és ha a várat el akarja zálogosítani, úgy ezt kizárólag a püspök részére tegye.⁶²

Zsigmond hazatért (1434. okt.) után hamarosan pont került a Salgai-ügy végére. 1435. március 13-án a pozsonyi országgyűlés alkalmával a király személyes törvényszéke másodszor is törvényt ült felette. A vádat „a Garai János rokonságából és házanépéből való előkelők, nemesek és más állású emberek” terjesztették elő. Az elsőrendű vádlott Hedvig volt, aki, mint előadták, nyíltan és valamennyiük tudtával *libidinoso et detestabili incestu mehando* „összeszúrta a levet” (*se coquinasset*) Salgaival, majd attól való féltükben, hogy az asszonynak a házasságtörésért halállal kell lakolnia, a férjet közösen eltették láb alól. A királyi tanács mindkettőjüket főbenjáró ítélettel (*capitali sententia*) sújtotta. Az özvegyet örökös fogságra ítélték, amit unokaöccse, Garai László macsói bán — az 1433-ban elhunyt náder fia — egyik várában kellett letöltenie, Salgait pedig „örökös hűtlenség gyalázatával” (*sub perpetuo infidelitatis labe*) száműzetésbe küldték.⁶³

Menedék helyül a volt ellenséget, a velencei köztársaságot választotta, amellyel Zsigmond nemrég, 1433-ban kötött békét. Ottani éveiről két irat tájékoztat, amelyeket a velencei állami levéltár őrzött meg számunkra. Az egyik egy szerződés, amelyet egy páduai közjegyző állított ki a jelenlétében 1436. november 19-én. Mint megtudjuk belőle, egy Pelsőci (Pelsecz-i) János nevű familiárisát Velencéből Magyarországra küldte, hogy hozzon el a részére száz aranydukátot rokonától, Garai László macsói bántól, aki az összeget készséggel át is adta, ámde a szolgát bevallása szerint útközben kirabolták és csak ötven dukátot hagytak meg nála. Salgai úgy gondolta, hogy a történet nem elég hihető, ezért Pádua városa által elfogatta küldöncét és család vadjával bebörtönöztette. Végül úgy állapotok meg, hogy Pelsőci havi kétdukátos részletekben fogja törleszteni tartozását. Ezt a perköltségekkel együtt 72 dukátban állapították meg, minthogy Salgainak többször kellett az ügyben Velencéből Páduába utaznia, mégpedig kísérettel, „ahogyan rangjához és helyzetéhez illik” (*pluries veniendo de Venetiis Paduam cum famulis secundum suam dignitatem et statum*).

A másik okmány Salgai végrendelete, amelyet 1438. január 18-án a Rialton — feltehetően ottani palotájában — mondott tollba az odahívott olasz jegyzőnek. Az irat végén olvasható megjegyzés szerint másnap meg is halt.⁶⁴ Végrehajtókul négy velencei barátját jelölte ki. Egész életében nőtlén lévén gyermekei sem maradtak, ezért általános örökösévé az ott hon élő Szécsényi Lászlót tette meg. Ráhagyta összes várát, városát, faluját és minden egyéb jószágát, amelyek jog szerint amúgy is reá háramolnának. Csupán Szakallal (Nógrádszakai) tett kivételt, arról úgy rendelkezett, hogy ottani része a hajdani bencés kolostor újjáalapítá-

⁶² DI. 12532, F. X/7. 465.

⁶³ H. VII. 455 (DI. 12768).

⁶⁴ Archivio di Stato, Velence. Óváry I. 415. sz., másolata Mircse Jánostól az MTA könyvtárának kézirattárában. Részlet: BTOE. III. 1160. sz. A dokumentum évszáma 1437, és a magyar regesztakiadásokban ezzel a kelettel közölték, megfelelkezve arról, hogy Velencében az év kezdete március 1-e volt, tehát 1437. jan. 18-a valójában 1438. jan. 18-ának felel meg. A helyes dátum felől minden kétséget eloszlat az *indictio prima* említése, amely 1438-nak felel meg, továbbá, hogy a végrendelet az 1437. dec. 9-én meghalt Zsigmondot néhainak mondja (a *quondam domino Sigismondo rege Ungarie*).

sára fordítottassék, és arra kérte rokonát, hogy az őt illető másik részt is szánja erre. Ráhagyta okleveleit is, amelyeket magával hozott, ám oly kikötéssel, hogy nem kevesebb, mint ezer dukátot kell értük fizetnie a négy megbízottnak. (Szécsényi erre nyilván nem volt sem képes, sem hajlandó, ezért az iratok utóbb elkallódtak.⁶⁵) Őt honti és nógrádi faluját, amelyek egyedül őt illették, a szécsényi Szt. László plébániára hagyta, budai házait pedig unokaöccsére, Losonci Lászlóra. Ingóságairól hosszan rendelkezett, elsősorban saját lelkiüdvé érdekében, továbbá házanépe javára. Száműzetésében, mint örömmel tapasztaljuk, nem kellett nélkülöznie. Két magyar famulusán, Mihályon és Vincén kívül — a korábban csalással gyanúsított Pelsőciről nem esik szó a végrendeletben — hat rabszolga is a rendelkezésére állt, a hetediket, Júliát már korábban Mihálynak adta. Valamennyiről szeretettel gondoskodott, még öreg rabnőjével kapcsolatban is kikötötte, hogy „jómódú embernek” adassék el. Három fiatal rabnőjét felszabadította, és kiházásításukra fejenként 50 dukátot hagyott azzal, hogy férjhez menetelükig a házában, hagyatéka terhére tartsák el őket. (Örömei a három leány körében, hiába rendelkezett velük korlátlanul, nem lehettek felhőtlenek: miután nekik ajándékozta mindama holmikat, amelyeket korábban vásárolt a részükre, szükségesnek látta külön utasításba adni, hogy „Polixénának is vegyenek egy ugyanolyan lábbelit, amilyen Novellának már van”. A viharos előzmények képzeletünkre vannak bízva.) Igen bőkezűen látta el két magyar cselédjét, különösen Mihályt, akinek 100 dukátot juttatott, a férfi rabszolgák közül azt, amelyiket választja, továbbá a jobbik páncélját, egy hímzett ruháját, két köpenyét, kalpagját és fehérneműt.

Windecke a biznyság rá, hogy a különös történet, amellyel megismerkedtünk, nagy port vert fel a maga korában. Ez érthető is, hiszen általában véve nem volt szokás az ország egyik első főurát jószágvesztésben elmarasztalni olyan ügyben, amelynek semmi köze sem volt a politikához. Zsigmond alatt ugyan ilyesmire is akad példa: 1435 előtt nem sokkal egy másik Sárkányos bárónak, Szántai Lack Jakab vajdának egyetlen fia vesztette el a Bihar megyei Sóllyomkő várát és egész vagyonát „gonosztettei miatt”.⁶⁶ A két példa mégsem teljesen azonos, egyrészt mert Salgai sokkal gazdagabb, előkelőbb és ismertebb volt Lack Lászlónál, másrészt mert az ő bukásának hátterében olyan okokat lehet gyanítani, amelyek a másik esetben vélhetően nem forogtak fenn.

Először is okunk van feltenni, hogy Salgai nemcsak bűnöző nem volt, hanem talán még bűnös sem. Kortársai afféle *moral insanity*-nek láttatják velünk, aki nemcsak hamispénzverésre képes, hanem fosztogat és önkényeskedik, sőt rendre megmérgezi rokonait és jótévőit. A végrendeletében ellenben nincs semmi nyom, ami ilyesmire utalna. Tény, hogy a túlvilági üdvözülés módfelett foglalkoztatta és legtöbb intézkedése ennek biztosítását célozta, ez azonban végül is a haldoklók általános igénye a korban. Annál egyénibb — és megindító — az a megjegyzése, amit örökösének, Szécsényinek szánt: „Ne gondolja az én atyámfia, hogy a betegségem mérgezésből eredt vagy ered, és ne tartson miatta senkit vétkesnek, hanem vegye tudomásul, hogy Isten hozta azt rám, én pedig megnyugvással fogadom.” Ez nem a megrögzött gonosztevő hangja, sokkal inkább egy ártatlan és jóindulatú keresztényé, aki legalább mást meg akar kímélni olyan szenvedésektől, amelyeket ő maga kénytelen volt átélni. Kijelentése önmagában is bizonyítaná, hogy a mérgezések vádjában ártatlan volt, de kiderül ez egyéb tényekből is. Tudjuk, hogy ő nevelte fel ama Szécsényi Lászlót, akinek apját a közhit szerint eltette láb alól, és bizonyára megfelelő gyám volt, mert jó kapcsolatuk sohasem szakadt meg, sőt gyámoltja volt az, aki, mint láttuk, megpróbálta földönfutó uno-

⁶⁵ A Szécsényiek szép számmal fennmaradt oklevelei közül épp azok (pl. a Salgóra vonatkozó oklevelek) hiányoznak, amelyekről feltehető, hogy Salgai magával vitte őket.

⁶⁶ Dl. 88317.

kabátyját újból némi vagyonhoz juttatni. Ugyanilyen valószínűtlen, hogy bármi része lett volna Salgainak nagybátyja halálában. Garai János 1428-ban halt meg⁶⁷, amikor Zsigmond még itthon tartózkodott, ekkor azonban még senki sem gyanakodott erőszakos halálra, hiszen akkor nyomban perbe fogták volna. A vád évek múlva, Zsigmond nyugati tartózkodása idején (1430–34) röppent fel, amikor Salgai és az özvegy szerelmi kapcsolata — amelynek léteben nincs okunk kételkedni, de amely nem feltétlenül előzte meg Garai halálát — kitudódott. A vádat azonban, mint kiderül, épp az a személy nem hitte el, aki a legközelebről volt érintve: az elhunyt unokaöccse és örököse, Garai László. Ő ugyanis Salgaival annak száműzetése alatt is tartotta a kapcsolatot, sőt, mint látuk, pénzt küldött a számára Velencébe.

A rázúdított rágalmak özönéből kitetszik, hogy Salgait a kortársai általában nem kedvelték. Másfelől viszont azt tapasztaljuk, hogy mindazokra, akik közeli viszonyban voltak vele, jó benyomást tett. Ők nemcsak nem tekintették bűnösnek, hanem a többszöri megbélyegzés ellenére sem vonták meg tőle a bizalmukat, sőt megpróbálták támogatni balsorsában, akár még — mint Szécsényi László — az uralkodó neheztelését is vállalva. Mindezt nem könnyű összegezgetnünk, de azért kínálkozik egy megoldás.

Eddig nem szöveltünk róla, de tény, hogy Salgai kivételesen művelt ember volt. A XV. századi magyar előkelőket, amennyire tudjuk, alig legyintette meg az alfabetizáció. Nemcsak a parvenü Hunyadi volt közismerten írástudatlan, hanem úgy látszik, 1500 előtt a legjobb házak ifjainak neveltetéséhez sem tartozott hozzá a betűvetés elemi ismerete. Biztos tudomásunk van róla, hogy Bátorai István országbíró és erdélyi vajda (+ 1493), akinek már apja is országbíró volt, élete végén sem tudta aláírni a nevét, „mivel nem tud írni” (*quia scribere ignorat*), és ugyanígy analfabéta volt Gúti Ország László lovászmester (+ 1492), Mátyás nádorának, Ország Mihálynak egyetlen fia és hatalmas vagyonának örököse. Mindezt tekintetbe véve ámulattal tapasztaljuk, hogy Salgai nemcsak írástudó volt, hanem olvasott, sőt levelezett is. „*Ha könyveim és irataim között (inter libros meos et cartas) olyant találunk, amely a jog és a lélek ellen való, azt égessék el*” — hagyta meg végrendeletében. Nem sejtethjük, milyenfajta tiltott irodalom olvasása nyomta a lelkét: huszita írók-e avagy pajzán novelláké, de nem is ez az érdekes. Inkább az, hogy mivel szolgálai közül egyikről sem tehető fel, hogy képes lett volna felolvasni neki, fel kell tennünk, hogy könyveit saját maga tanulmányozta. Ezzel egybevág végrendeletének egy másik passzusa, amely különös levélváltásáról tanúskodik. Arra kérte ugyanis végrendelete végrehajtóit, hogy mielőtt iratait átadják Szécsényi Lászlónak, vessék tűzbe „az összes szerelmeslevelet” (*omnes littere missive de amore*), amit abban „vagy másutt” találunk. Találghatjuk, ki lehetett a boldogtalan románc tárgya; alighanem Mazóviai Hedvig, akinek a királyi ítélet indokolása szerint a szeretője volt, s aki Salgai száműzése után Garai László házi őrizetében otthon tengette napjait. Biztos csak az a tény, hogy Salgai a kor hazai főnemességének egyedülállóan művelt reprezentánsa volt, és mindenesetre az első magyar, akiről tudható, hogy szerelmével nemcsak csokolózott, hanem levelezett is.

Úgy gondoljuk, Salgai bukását végső fokon az idézte elő, hogy túlságosan *más* volt. Más, mint a többi főúr. Ezért utálták annyian. Ki tudja, nőtlenségén és olvasmányain kívül mi minden volt még a rovásán? Mennyi tapintatlanságot követhetett el udvari éveiben? Főlényes volt? Lenézte társait? Talán éppenséggel megszegyenítette a császárt? Netán gúnyverseket faragott rá? Mivel Windecke hallgat róla, sohasem fogjuk megtudni, miként azt sem, valóban rászánta-e magát arra a képtelen gondolatra, hogy jóllehet anyagilag nem szorul rá, hamis pénzt veressen, és ezt éppen Zsigmond jól ellenőrzött Magyarorszáგában próbálja forgalomba hozni. Vagy inkább ebben is csak másságának volt az áldozata, és netán azért fogták perbe, mert ő volt az első magyar, aki humanista módra — antik érmekeket gyűjtött?

⁶⁷ 1427. nov. 11. (DI. 11942) és 1428. márc. 26. (DF Pannonhalmi lt. Caps. 862) között. Néhainak mondja több más 1428. évi oklevél is (DI. 43761, DF Révay lt. Gyulay VII—18).

MIKLÓS SALGAI

Pál Engel

Der „Fall“ von Miklós Salgai war wahrscheinlich eine der Sensationen in Ungarn zur Zeit der Regierung von König Sigismund. Als einziger Sohn des Judex Curiae Simon Szécsényi wurde er — nach dem Beweis der Besitzaufteilung der Familie aus dem Jahre 1411 — als Besitzer eines der größten Vermögen des Landes, Anwärter einer glänzenden Karriere betrachtet. Statt dessen wurde er auch zweimal wegen Kapitalverbrechen verurteilt, infolge deren ist er ganz heimatlos geworden. In 1423—1424 hat man ihn auf den Komitatsversammlungen von Neograd und Hont wegen Münzverfälschung verurteilt, demzufolge hat Sigismund alle seine Güter konfisziert. Einer seiner Onkeln, János Garai hat den besitzlosen Salgai zu sich aufgenommen, nach seinem Tode war Salgai Gast bei dessen Witwe, Hedwig, Herzogin zu Masowien. Diese verwandschaftliche Unterstützung führte zu einem zweiten Prozess. 1435 wurde Salgai wieder verurteilt, die Hauptangeklagte war diesmal Hedwig, mit der Salgai den Anzeigern nach einen Ehebruch begangen und den Ehemann gemeinsam ermordet hätten. Die Witwe wurde zur ewigen Burggefängenschaft verurteilt, Salgai aber verbannt. Aufgrund seines 1438 in Venedig einem Tag vor seinem Tode geschriebenen Testaments ist festzustellen, daß er auch dort keine Not gelitten hat. Der Text des Testaments ist ein überzeugender Beweis dafür, daß er aufgrund erfundener Anklagen verurteilt wurde. Man kann darauf auch aus anderen Beweisen schließen: eben die in den beiden Prozessen allermeist betroffenen Personen — sein Neffe, László Szécsényi und László Garai, der Neffe und Erbe des angeblich ermordeten Garai war — haben den Verleumdungen keinen Glauben geschenkt. Sie beide standen bis zu seinem Tode in Kontakt mit dem verbannten Salgai, den sie auch finanziell unterstützt haben. Für das Verhalten der Zeitgenossen kann die einzige vernünftige Erklärung folgende sein: Salgai hat sich von ihnen allen unterschieden. Er konnte nämlich sowohl schreiben, als auch lesen — unter anderem hat er auch Liebesbriefe geschrieben. Es wird wahrscheinlich nicht mehr zu Tage kommen, was hat er sich noch außer seiner Ehelosigkeit und außer seinen Lektüren zuschulden kommen lassen, wie das auch nicht, ob er in der Tat verfälschte Münzen geprägt oder nur antike Münzen gesammelt hat, was dazumal in Ungarn ungewöhnlich war.

MIKLÓS SALGAI

Pál Engel

The „case“ of Miklós Salgai was one of the most sensational events of the era of King Sigismund in Hungary. As the only son of supreme court judge Simon Szécsényi, he was regarded by landowners of the early fifteenth century as the possessor of one of the greatest estates in the land, and one for whom a brilliant career was prophesied. But instead, he was condemned twice for capital crimes, and became a fugitive. In 1423—4 the assemblies of Nógrád and Hont counties condemned him for counterfeiting, and consequently King Sigismund confiscated all of his estates. One of his uncles, János Garai, took the now penniless Salgai in, and after death he was the guest of Garai's widow, Hedwig (H. Hedwig), Princess of Masovia. This support by his relatives led to his second trial. In 1435 Salgai was condemned again. This time the chief defendant was Hedwig, who according to the accusers had committed adultery, then participated in the murder of her husband. The widow was condemned to life imprisonment, and Salgai exiled. It is evident from his testament, signed

on the eve of his death in Venice in 1438, that he was not in need there, either. This text is a convincing proof that he was condemned on the basis of false accusations. Other evidence leads to the same conclusion: the persons most immediately affected in the two cases — his cousin, László Szécsényi, and the nephew and heir of his allegedly murdered uncle László Garai — did not believe the accusations. Both retained their ties with the exiled Salgai until his death, and supported him financially. The only rational explanation for his contemporaries' dislike is that he differed from them in every respect. Salgai not only could read, but also wrote, including love letters. We will probably never know what was his crime, aside from the fact he was single and read a lot; nor whether he truly counterfeited money, or — as was still uncommon in Hungary — collected ancient coins.